

5- İnsan, hikmet ile yapılmış bir masnudur.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İnsan, hikmet ile yapılmış bir masnudur. Ve Sâni'in gayet hakîm olduğuna yaptığı vuzuh-u delâlet ile sanki mücessem bir hikmet-i nakkaşedir. Tecessüd etmiş bir ilm-i muhtardır. İncimad etmiş bir kudret-i basîre olduğu gibi öyle bir filin mahsulüdür ki istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor. Öyle bir in'am ve ihsanın kesifidir ki bütün hâcatına vâkıftır. Öyle bir kaderin tersim ettiği bir surettir ki bünyesine lâzım ve münasip şeyleri bilir.

Bu malûmat ile her şeyin mâliki olan Mâlik'inden nasıl tegafül eder ve bütün cinayetlerini bilen, hâcatını gören, vaveylâlarını işiten Semî', Basîr, Alîm, Mücîb olarak üstünde bir Rakib'in bulunmamasını nasıl tevehhüm edebilir?

Ey nefs-i emmare! Ne için kendini hariç tevehhüm ediyorsun? Eğer evamire imtisal dairesinden çıkarsan ya herkesin ayağını öpercesine mûraat ve ihtiram etmeye mecbur olursun. Veya ehemmiyet vermeyerek “zalim-i ale'l-küll” olacaksın. Bu yük ağırdır, taşıyamayacaksın. En iyisi, ecnebi olan şirki terk ile mülküllahın dairesine gir ki rahat edesin. Ve illâ sefineye binip yükünü arkasına alan ebleh adam gibi olacaksın.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İnsan, hikmet ile yapılmış bir masnudur.

“İnsan, hikmet ile yapılmış bir masnudur.”

“Masnu”, sanatla yapılmış eser demektir. İnsan kendi kendine oluşmuş basit bir varlık değil; her parçası ölçülerek, belirli bir vazife ve fayda gözetilerek yapılmış İlâhî bir sanat eseridir.

İnsanın gözleri görmek, kulakları işitmek, dili tatmak ve konuşmak, elleri tutmak, ayakları yürümek için yaratılmıştır. Dişlerin şekillerinin farklı olması, alt çenenin hareketli, üst çenenin sabit bulunması, kirpiklerin gözü koruması, kaşların teri gözden uzaklaştırması hep hikmetlidir. İnsan bedeninde vazifesiz, gayesiz ve gereksiz bırakılmış bir organ yoktur.

Dolayısıyla insan, yalnızca “yapılmış” değildir; **hikmetle, ölçüyle ve belirli gayeler gözetilerek yapılmıştır.**

Ve Sâni’in gayet hakîm olduğuna yaptığı vuzuh-u delâlet ile sanki mücessem bir hikmet-i nakkaşedir.

“Sâni”, sanatla yaratan; “Hakîm” ise her işi hikmetli, yerli yerinde ve gayeli olan demektir. İnsan, yapılışındaki açık hikmetlerle kendisini yaratan Sâni’in son derece Hakîm olduğunu gösterir. Nasıl ki kusursuz çalışan bir saat, ustasının saat yapmayı bildiğini gösterirse; insandaki göz, kalp, beyin, sinir sistemi ve bütün organlar da onları yapan Zât’ın sonsuz hikmetini gösterir. Eserdeki intizam, sanatkârın hikmetine delildir.

İnsan, konuşmadan hâliyle şöyle demektedir: “Beni yapan, ne yaptığını biliyor. Hangi organı nereye koyacağını, ona hangi vazifeyi vereceğini ve beni nasıl yaşatacağını biliyor.”

“Sanki mücessem bir hikmet-i nakkaşedir.”

“Mücessem”, cisimleşmiş; “hikmet-i nakkaşe” ise şekil veren, nakış işleyen hikmet demektir. Hikmet gözle görülen maddî bir şey değildir. Fakat insan bedeninde hikmet o kadar açık görünür ki sanki hikmet cisim giymiş ve insan suretine bürünmüştür.

İnsanın yalnızca gözüne bakılsa dahi yüzlerce hikmet görülür. Gözün yüzdeki yeri, iki tane oluşu, kapaklarla korunması, gözyaşıyla temizlenmesi, ışığa göre küçülüp büyüyen göz bebeği ve beyinle irtibatı ayrı ayrı hikmetlidir.

Bu sebeple insan, adeta **hikmetin nakış nakış işlenerek görünür hâle gelmiş şeklidir.** Sanki “hikmet” cisim giymiş de “insan” olmuştur. İnsan, hikmeti o kadar açık ve net olarak göstermektedir.

Tecessüd etmiş bir ilm-i muhtardır.

“Tecessüd etmiş”, beden ve şekil kazanmış; “ilm-i muhtar” ise bilerek ve tercih ederek iş gören ilim demektir.

Önce Bilmek Gerekir

Bir şeyin yapılabilmesi için önce onun bütün özelliklerinin bilinmesi gerekir. Göz yapılacaksa ışığın mahiyeti, renkler, mesafeler, gözün beyinle nasıl irtibat kuracağı ve görme hadisesinin nasıl gerçekleşeceği bilinmelidir. Bunlardan biri bilinmese göz ya hiç çalışmaz ya da eksik çalışırdı. Bu sebeple insanın her organı, kendisinden önce onu kuşatan kapsamlı bir ilâhî

ilmin varlığını gösterir.

İlim Tek Başına Yeterli Değildir

Bir şeyi bilmek, onu mutlaka yapmak demek değildir. İnsan pek çok şeyi bilir fakat hepsini yapmayı tercih etmez. İşte bu noktada irade devreye girer. Allah, sonsuz ilmiyle mümkün olan bütün şekilleri bilir; fakat hikmetine uygun olan belirli şekli tercih eder ve yaratılmasını irade eder.

Mesela göz başın arkasında, alnın ortasında veya tek olarak da düşünülebilirdi. Fakat yüzde, iki tane, birbirine uygun mesafede ve koruyucu kapaklarla yaratılması tercih edilmiştir. Bu tercih, kör bir zorunluluk değil; iradeli ve hikmetli bir ihtiyardır.

İlim ve irade görünmez bir sıfattır. Fakat insan bedeninde o kadar açık ve kapsamlı görünür ki sanki ilim ve irade bir beden giymiş ve insan suretinde karşımıza çıkmıştır. İnsan vücudunun her hücresi, her organı ve organlar arasındaki her münasebet “Beni yapan biliyordu.” diye ilan eder.

Bundan dolayı “insan tecessüd etmiş bir ilm-i muhtardır” sözü, insanın **Allah’ın ilim ve iradesini son derece açık gösteren canlı bir eser olduğunu** anlatır. Öyleyse insanın her organı beni bilen yaptı, beni dileyen tercih etti demektedir.

İncimad etmiş bir kudret-i basîre olduğu gibi öyle bir fiilin mahsulüdür ki istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor.

“İncimad etmiş bir kudret-i basîre...”

“İncimad”, donmak ve katılaşıp görünür hâle gelmek demektir. Buharın suya, suyun buza dönüşmesi gibi, görünmeyen kudret de insan bedeninde görünür bir eser hâline gelmiştir.

İnsanın bir hücresinin yaratılması, hücrelerin organlara dönüştürülmesi, kalbin çalıştırılması, kanın damarlarda dolaştırılması, beynin yönetilmesi ve bedenin sürekli yenilenmesi büyük bir kudret gerektirir.

Ancak bu kudret “basîre”dir; yani kör, şuursuz ve ne yaptığını bilmeyen bir kuvvet değildir. Gözü nereye koyacağını, kalbe hangi vazifeyi vereceğini, damarları nasıl döşeyeceğini bilen, gören ve hikmetle işleyen bir kudrettir.

Kör bir kuvvet, gören bir göz yapamaz. Şuursuz sebepler, şuurlu ve hikmetli neticeleri kendiliklerinden meydana getiremez. İnsan, **gören, bilen ve hikmetle iş gören bir kudretin eseridir.**

“Öyle bir filin mahsulüdür ki istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor.”

İnsan, çok geniş kabiliyetlerle yaratılmıştır. Bir arı yalnızca kendisine öğretilen işi yapar; bal yapar ama ipek öremez. İpek böceği ipek üretir ama bal yapamaz. Her hayvan, yaratılış vazifesiyle sınırlıdır.

İnsan ise doktor, mühendis, öğretmen, sanatkâr, âlim veya zanaatkâr olabilir. Çalışarak çok farklı ilim ve mesleklerde gelişebilir. Aynı geniş kabiliyet sebebiyle hayra da şerre de yönelebilir; salih bir kul olabileceği gibi nefsine uyarak zalim de olabilir.

Buradaki ifade, insanın arzu ettiği her şeyin mutlaka kendisine verileceği anlamına gelmez. Mana şudur: Allah, insana yöneldiği sahalarda gelişebilecek, öğrenebilecek ve farklı neticelere ulaşabilecek geniş bir istidat vermiştir. Bu genişlik, insanın şerefini gösterdiği kadar mesuliyetini de artırır. Çünkü büyük sermayenin hesabı da büyük olur.

İnsan öyle bir yaratma fiilinin neticesidir ki, insana ne kabiliyet verilmişse, o kabiliyete uygun şeyler de verilmiştir. İnsanda görme istidadı var; ona göz verilmiş. İşitme istidadı var; ona kulak verilmiş. Konuşma istidadı var; ona dil verilmiş. Düşünme istidadı var; ona akıl verilmiş. Sevme istidadı var; ona kalp verilmiş. Yani kabiliyet boş bırakılmamış, her kabiliyete uygun cihaz verilmiştir.

İnsana açlık hissi verilmiş; ama dünyada rızık da yaratılmış. Susuzluk verilmiş; su da yaratılmış. Görme isteği verilmiş; ışık, renk ve göz de verilmiş. Sevme duygusu verilmiş; anne, baba, evlat, dost ve nimetler de verilmiş. Demek insandaki her ihtiyaç, karşılığının varlığına bir işarettir.

Öyle bir in’am ve ihsanın kesifidir ki bütün hâcatına vâkıftır.

“İn’am”, nimet vermek; “ihsan” ise karşılıksız ikramda bulunmak demektir. “Kesif” ifadesi, görünür hâle gelmiş manasındadır. İnsan bütününüyle hikmetle dokunduğu gibi, maddî ve manevî bütün cihazları da ona birer ilâhi ihsandır, in’amdır. Sanki Allah’ın ihsanları, ikramları kesifleşmiş de o olmuş.

İnsanın yalnız bedeni değil, bedendeki her cihaz ayrı bir ihsandır. Göz bir nimet, görme ayrı bir nimet, ışık ayrı bir nimet, görülecek güzelliklerin yaratılması da başka bir nimettir. Dil bir nimet, tat alma bir nimet, gıdaların yaratılması da başka bir nimettir.

İnsan sanki ilâhî ihsanların bir araya gelerek yoğunlaşmış şeklidir. Bedenimize hangi yönden baksak bir ikram görürüz. Biz istemeden gözümüz verilmiş, annemizin rahminde hazırlanmış,

dünyaya gelmeden önce hava, su, güneş ve rızıklar yaratılmıştır.

Ona yalnızca göz, kulak, kalp ve akıl verilmemiş; aynı zamanda ihtiyaçlarını anlayacak bir şuur da ihsan edilmiştir.

İnsan neye muhtaç olduğunu düşünür, ihtiyacını karşılamak için plan yapar ve o plan doğrultusunda gayret gösterir. Hayvanlar ise ihtiyaçlarını çoğunlukla düşünüp hesaplayarak değil, Allah'ın fitratlarına yerleştirdiği İlâhî sevk ve ilhamla karşılarlar.

Bir hayvan nefes alır; fakat havaya muhtaç olduğunu, havanın akciğerlerine girdiğini ve hayatına nasıl hizmet ettiğini bilmez. Gece olunca uyur; fakat bedeninin geceye ve dinlenmeye olan ihtiyacını düşünmez. Güneşten, sudan, topraktan ve mevsimlerden faydalanır; ancak hayatının bütün bunlara bağlı olduğunun şuurunda değildir.

İnsan ise düşündüğünde yalnızca bir lokma ekmeğe veya bir bardak suya değil; havaya, güneşe, toprağa, yağmura, mevsimlere ve bütün kâinatın düzenli çalışmasına muhtaç olduğunu anlayabilir. Fakat bunların hiçbirini kendi kudretiyle meydana getiremez. Güneşi doğduramaz, yağmuru yağdıramaz, havayı yaratamaz ve bir tohumu kendi gücüyle filizlendiremez.

Öyle bir kaderin tersim ettiği bir surettir ki bünyesine lâzım ve münasip şeyleri bilir.

“Tersim”, bir şeyin ölçüsünü, şeklini ve planını belirlemek demektir. İnsan bedeni gelişigüzel meydana gelmiş değildir. Boyu, organlarının yeri, biçimi, sayısı ve birbirleriyle olan münasebetleri İlâhî kader tarafından ölçülmüş; kudret de bu manevî plana göre insanı yaratmıştır. Nasıl bir bina önce planda belirlenir, sonra o plana göre inşa edilirse insanın bedeni de kaderin çizdiği ölçülere göre yaratılmış canlı bir saraydır.

İnsan, İlâhî kaderin ölçüp biçtiği, bütün ihtiyaçları önceden bilinerek planlandığı ve kudretle yaratıldığı bir surettir. Onun bünyesinde neyin gerekli olduğu bilinmiş, her ihtiyacına uygun cihazlar verilmiş ve bütün organları birbirleriyle uyumlu hâle getirilmiştir. İnsan bedeni hâliyle şöyle ilan eder:

“Beni yapan, bana neyin lazım olduğunu biliyordu; her organımı ihtiyacıma uygun şekilde takdir etti ve kudretiyle yarattı.”

Kader Ölçer, Kudret Yaratır

Kader, gözün yüzde bulunmasını, iki tane olmasını, belirli bir büyüklüğe ve şekle sahip olmasını takdir eder. Kudret ise kaderin belirlediği bu ölçüleri varlık sahasına çıkarır. Aynı hakikat kalp, beyin, eller, ayaklar ve bütün organlar için geçerlidir. Hiçbir organ rastgele bir

yerde ve ölçüde bulunmaz; her biri insanın hayatına en uygun biçimde yerleştirilmiştir.

“Bünyesine Lâzım ve Münasip Şeyleri Bilir”

Bu ifade, insanın yaratılışında onun neye ihtiyaç duyduğunun bilindiğini gösterir. İnsana lazım olan organlar verilmiş, bu organlar da vazifelerine uygun şekilde yapılmıştır. El tutmaya, ayak yürümeye, göz görmeye, kulak işitmeye, mide hazmetmeye uygun yaratılmıştır. Demek insanın yapısı hazırlanırken hem ihtiyaçları bilinmiş hem de bu ihtiyaçlara en münasip cihazlar seçilmiştir.

Bilmek İki Cihetlidir

Burada görünen ilmin bir yönü, insana hangi organın lazım olduğunu bilmektir. Diğer yönü ise o organın nasıl yapılacağını, nereye yerleştirileceğini ve diğer organlarla nasıl uyum içinde çalışacağını bilmektir. Mesela yalnızca “İnsana bir göz lazımdır.” demek yeterli değildir. O gözün ışığa uygun olması, sinirlerle beyne bağlanması, kapaklarla korunması ve gözyaşıyla temizlenmesi de bilinmelidir.

İnsan Kendi İhtiyacını Kendisi Belirlememiştir

İnsan daha anne rahmindeyken göze, kulağa, kalbe ve akciğere ihtiyacı olduğunu bilmiyordu. Bunları istemedi, planlamadı ve yapmadı. Fakat onun bütün ihtiyaçları kendisinden önce bilinmiş ve gerekli cihazlar hazırlanmıştır. Bu durum, insanın kendisine bakan şursuz sebeplerin değil, onun bütün hayatını bilen İlâhî kaderin eseri olduğunu gösterir.

Bu malûmat ile her şeyin mâlikî olan Mâlik’inden nasıl tegafül eder ve bütün cinayetlerini bilen, hâcatını gören, vaveylâlarını işiten Semî’, Basîr, Alîm, Mücîb olarak üstünde bir Rakib’in bulunmamasını nasıl tevehhüm edebilir?

İnsan bütün bu bilgileri gördüğü hâlde, nasıl olur da her şeyin sahibi olan Allah’tan gaflet eder? “Tegafül” bilmezden gelmek demektir. Yani insan kendi bedenindeki hikmeti, ilmi, kudreti, rahmeti gördüğü hâlde nasıl “Ben sahipsizim” diyebilir? Kendi gözüne baksa Allah’ı hatırlaması gerekir. Kendi kalbine baksa Allah’ı hatırlaması gerekir. Kendi nefesine baksa Allah’ı hatırlaması gerekir.

Mâlik’ini Unutmak

İnsan kendi mülkünde yaşamıyor. El senin gibi görünür ama sen yapmadın. Göz senin gibi görünür ama sen takmadın. Kalp senin içinde atıyor ama sen çalıştırmıyorsun. Nefes alıyorsun ama havayı sen yaratmadın. Sofraya oturuyorsun ama buğdayı, suyu, güneşi,

toprağı sen idare etmedin. O hâlde insanın “benim hayatım, benim bedenim, benim malım” diye böbürlenmesi, kiracının ev sahibini unutup eve sahiplenmesi gibidir.

Ey nefis! Sen bir damla su idin; seni insan yapan sen değilsin. Karanlık bir rahimde sana göz takan sen değilsin. Seni annene sevdiren sen değilsin. Daha istemeyi bilmezken sana süt gönderen sen değilsin. Bugün de kalbini attıran, ciğerine hava dolduran, rızkını önüne seren sen değilsin. Böyleyken hangi akılla Mâlik’ini unutuyorsun?

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

“Allah’ı unutan ve bu yüzden Allah’ın da kendilerini kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar fasıkların ta kendileridir.” Haşr Sûresi, 59/19

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ

“İnsana bir zarar dokunduğu zaman Rabbine yönelerek O’na dua eder. Sonra Allah ona kendi katından bir nimet verdiğinde, daha önce O’na yalvardığını unutur.” Zümer Sûresi, 39/8

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى

Her kim de zikrimden yüz çevirirse ona dar bir maişet vardır ve onu Kıyamet günü kör olarak haşrederiz.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا

Ya Rabbi der, beni neden kör haşrettin, halbuki ben görüyordum.

قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَى

Allah: “Böyledir, sana âyetlerimiz gelmişti de onları sen unutmuştun, bugün de öylece unutulursun” der. Tâ-Hâ Suresi 124- 126. Ayet

“Bütün Cinayetlerini Bilen”

Buradaki “cinayet”, sadece büyük suç değil; insanın Allah’a karşı işlediği her günah, her nankörlük, her haksızlık, her haram bakış, her kibir, her gizli riya, her kırdığı kalp, her boşa harcadığı nimet demektir. İnsan insanlardan saklanabilir; fakat Allah’tan saklanamaz. Çünkü Allah sadece dış hareketi değil, o hareketin arkasındaki niyeti de bilir.

Kur’ân bu hakikati çok sert hatırlatır: “أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى” — “Bilmez mi ki Allah görüyor?” Yani ey insan, karanlıkta yaptığını kimse görmedi sanıyorsun; fakat Allah gördü. İçinden geçirdiğini kimse bilmedi sanıyorsun; fakat Allah bildi. İnsanları aldattığını zannediyorsun; fakat kendi amel defterini dolduruyorsun. Bu ayet nefse şunu der: “Kimden saklanıyorsun?”

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ ۖ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ
مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

“Andolsun, insanı Biz yarattık ve nefsinin ona ne fısıldadığını biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.” Kâf Sûresi, 50/16

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمَ ۖ يَنْ مِّمًا ۖ يَه وَيَقُولُونَ يَا
وَيْلَتَنَا مَا لِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ۖ
وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۖ وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا

“Kitap ortaya konur. Suçluların, onda yazılı olanlardan korkuya kapıldıklarını görürsün. ‘Eyvah bize! Bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmamış,

hepsini sayıp dökmüş’ derler. Onlar yaptıklarını hazır bulurlar. Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” Kehf Sûresi, 18/49

“Hâcatını Gören”

“Hâcatını gören” demek; kulun açık-gizli bütün ihtiyaçlarını bilen, daha kul istemeden rızkını hazırlayan, darlığını gören, duasını işiten ve ona cevap veren Allah demektir. İnsan çoğu zaman kendi ihtiyacını bile tam bilmez; fakat Rabbi onun bedeninin, kalbinin, ruhunun ve ahiretinin neye muhtaç olduğunu bilir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۚ

“Ey insanlar! Siz Allah’a muhtaçsınız. Allah ise Ganî’dir, Hamîd’dir.” Fâtır Sûresi, 35/15

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ

“Ey insan! Kerîm olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?”

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ۖ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ

“O Rabbin ki seni yarattı, seni düzgün ve dengeli kıldı. Seni dilediği herhangi bir surette terkib edip şekillendirdi.” İnfitar: 6-7

وَاتَّيَكُم مِّنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا

“O, size istediğiniz her şeyden verdi. Allah’ın nimetini saymaya kalksanız sayamazsınız.” İbrâhîm Sûresi, 14/34

Vaveylâlarını İşıten

“Vaveylâlarını ısıten” demek; kulun yalnız dilindeki duasını değil, kalbinin içindeki feryadı, gözyaşının sessiz lisanını, derdinin kelimeye dökülemeyen iniltilerini de ısıten Allah demektir. İnsan bazen derdini insana anlatamaz; ama Allah’a gizli kalan hiçbir iç sızı yoktur.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ ۚ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ

“Kullarım sana Beni sorarlarsa, şüphesiz Ben yakınlım. Bana dua edenin duasına, dua ettiği zaman cevap veririm.” Bakara Sûresi, 2/186

وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۚ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ۚ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

“Sözünüzü gizleseniz de açığa vursanız da şüphesiz O, göğüslerin özünü bilir. Yaratan bilmez mi? O Latîf’tir, Habîr’dir.” Mülk Sûresi, 67/13-14

Ey nefs-i emmare! Ne için kendini hariç tevehhüm ediyorsun? Eğer evamire imtisal dairesinden çıkarsan ya herkesin ayağını öpercesine mûraat ve ihtiram etmeye mecbur olursun.

“Ey nefs-i emmare! Ne için kendini hariç tevehhüm ediyorsun?” Yani ey kötülüğü emreden nefis! Sen kendini ne zannediyorsun? Allah’ın mülkünün dışında mısın? Bu beden senin mi? Bu kalp senin emrinle mi atıyor? Bu nefesi sen mi yaratıyorsun? Bu dünyaya kendi isteğinle mi geldin, kendi isteğinle mi gideceksin? Madem her şey Allah’ın mülkü, sen nasıl olur da o mülkün içinde yaşayıp Mâlik’ini tanımaz gibi davranırsın?

Nefis “Ben hürüm, istediğimi yaparım” der. Hâlbuki bu hürriyet değil, aldanıştır. Çünkü insan Allah’a kul olmazsa boşta kalmaz; nefesine kul olur, insanların bakışına kul olur, paraya kul olur, makama kul olur, şöhrete kul olur, korkularına kul olur. Allah’ın bir emrinden kaçarken

bin tane sahte efendinin eline düşer. Bir secdeden kaçan nefis, bin zillete eğilir.

Üstad diyor ki: Allah'ın emir dairesinden çıkarsan, “ya herkesin ayağını öpercesine müraat ve ihtiram etmeye mecbur olursun.” Yani Allah rızasını merkez yapmazsan, bu defa insanların rızasını kazanmak için ezilirsin. “Şu ne der, bu ne düşünür, beni beğenirler mi, dışlarlar mı, alkışlarlar mı?” diye yaşarsın. Allah’a bir kere eğilmeyen baş, insanların önünde defalarca eğilir.

Veya ehemmiyet vermeyerek “zalim-i ale'l-küll” olacaksın. Bu yük ağırdır, taşıyamayacaksın. En iyisi, ecnebi olan şirki terk ile mülküllahın dairesine gir ki rahat edesin. Ve illâ sefineye binip yükünü arkasına alan ebleh adam gibi olacaksın.

Üstad ikinci yolu söylüyor: “Veya ehemmiyet vermeyerek zalim-i ale'l-küll olacaksın.” Yani ya herkesi memnun etmek için ezileceksin ya da hiçbir şeyi umursamayıp her şeye karşı zalim olacaksın. Allah'ın mülkünü sahipsiz görürsen, nimete hürmet etmezsin, insana merhamet etmezsin, hayvana acımazsın, bedenini emanet bilmezsin, ömrünü zayi edersin. Böylece sadece bir kişiye değil, bütün varlığa karşı haksızlık etmiş olursun.

Zalim-i Ale'l-Küll Ne Demek?

Bu ifade çok ağırdır: “Her şeye karşı zalim.” Çünkü Allah'ı tanımayan nefis, her şeyi kendi keyfine göre kullanır. Göz Allah'ın emaneti iken harama bakar. Dil Allah'ın nimeti iken gıybet eder. Kalp Allah'ı sevmek için verilmişken fâni şeylere esir olur. Mal infak için verilmişken kibir vasıtası yapılır. Ömür ahiret tarlası iken oyun ve gafletle yakılır. İşte nefis, Allah'tan kopunca her nimeti kendi aleyhine şahit yapar.

Kur'ân şöyle buyurur:

“إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا” — “Kulak, göz ve kalp; bunların hepsi ondan sorumludur.” **İsrâ Sûresi, 17/36.**

Ey nefis! Göz senin değil, hesap vereceksin. Kulak senin değil, hesap vereceksin. Kalp senin değil, hesap vereceksin. Kullanırken serbest zannettiğin her cihaz, mahşerde senden davacı olabilir.

Bu Yük Ağırdır

“Bu yük ağırdır, taşıyamayacaksın.” Allah’a kul olmaktan kaçan nefis, aslında daha ağır bir yükün altına girer. Herkesi memnun etme yükü ağırdır. Günahı gizleme yükü ağırdır. Vicdan azabı ağırdır. Ölümü unutmaya çalışma yükü ağırdır. Her şeyi kendi başına kontrol etme

yükü ağırdır. İnsan zayıftır; bu kadar yükün altında ezilir.

Şirk Niçin Ecnebidir?

“Ecnebi olan şirki terk et” deniyor. Çünkü şirk, insanın fıtratına yabancısıdır. Kâinatta birlik var: Bir güneş, bir hava, bir su sistemi, bir rızık düzeni, bir beden nizamı. Her şey tek bir Rabbin mülkü olduğunu gösteriyor. Şirk ise bu birliği parçalıyor. Kalbi dağıtıyor. İnsanı bir Allah’a teslim etmek yerine bin sebebin önünde korku ve minnetle süründürüyor.

Tevhidin Rahatı

“Mülküllahın dairesine gir ki rahat edesin.” Yani de ki: Mülk Allah’ındır. Ben Allah’ın kuluyum. Bedenim O’nun emaneti, rızıkım O’nun ihsanı, ömrüm O’nun takdiri, ölümüm O’nun emri, ahiretim O’nun huzurudur. Bunu diyen insan rahat eder. Çünkü artık insanlardan korkusu azalır, sebeplerin altında ezilmez, nimetleri sahipsiz görmez, musibetlerde yalnız kalmaz.

Allah buyurur: **“أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ”** — “Allah kuluna kâfi değil mi?” **Zümer Sûresi, 39/36.** Ey nefis! Sana Allah yetmiyor mu? Seni yaratan, yaşatan, rızıklandıran, gören, işiten, affeden Rab sana kâfi değil mi? İnsan kapılarında zillet arama. Sebeplere yapış ama kalbini sebeplere kul etme.

Gemi Misali

“Sefineye binip yükünü arkasına alan ebleh adam gibi olacaksın.” Bir adam gemiye binmiş, sırtında ağır bir çuval taşıyor. Ona diyorlar ki: “Çuvalı yere bırak, gemi zaten seni de çuvalı da taşıyor.” Ama o ahmak adam diyor ki: “Gemiye yük olmayayım.” Hâlbuki yükü sırtında tutsa da gemi yine onu da yükünü de taşıyor. Sadece kendine boş yere azap ediyor.

Sen de Allah’ın kudret gemisindesin. Dünya seni taşıyor; Allah taşıyor. Kalbini sen attırmıyorsun; Allah attırıyor. Rızıkını sen yaratmıyorsun; Allah gönderiyor. Geleceği sen idare etmiyorsun; Allah takdir ediyor. Buna rağmen “Her şeyi ben hallededeğim, ben kontrol ededeğim, ben taşıyacağım” dersin, gemide yükünü sırtında taşıyan adam gibi kendine zulmedersin.

Netice

Ey nefis! Sen Allah’ın mülkünden kaçamazsın. Kaçsan da O’nun mülkünde kaçarsın. O’nun havasını solur, O’nun rızıkını yer, O’nun bedenini kullanır, O’nun arzında yürürsün. Öyleyse kaçışı bırak, teslim ol. İsyanı bırak, kulluğa gir. Şirki bırak, tevhidde rahat et. Çünkü insanın asıl hürriyeti Allah’a kul olmaktır; asıl esareti ise Allah’tan kaçıp mahlûkata boyun eğmesindedir.